

АКАДЕМИЈА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА - СИРМИЈУМ

МАСТЕР РАД

ТЕМА

**РАЗВИЈАЊЕ ПРЕДЧИТАЧКИХ ВЕШТИНА У
ПОРОДИЦИ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ВАСПИТАЧА И
РОДИТЕЉА**

ПРЕДМЕТ

РАНА ЈЕЗИЧКА ПИСМЕНОСТ

Ментор:

др Мирјана Николић, проф.

Студент:

Валерија Мишчевић

Бр.индекса: 3/2024 М

Сремска Митровица, 2026.

АПСТРАКТ

Предчитачке вештине представљају основу за успешно усвајање читања и писања и имају значајну улогу у каснијем образовном постигнућу детета. Њихов развој започиње у раном детињству под утицајем породичног и предшколског окружења, кроз различите облике језичке стимулације, игру, читање и свакодневну комуникацију.

Предмет овог истраживања јесте развијање предчитачких вештина у породичном окружењу, као и начини на које родитељи и васпитачи препознају и подржавају развој ових вештина код деце предшколског узраста. Циљ истраживања био је да се испита значај сарадње породице и предшколске установе у подстицању развоја предчитачких вештина код деце из перспективе васпитача и родитеља. Истраживање је спроведено на узорку 41 родитеља деце предшколског узраста и 10 васпитача, применом анкетног упитника као основног инструмента за прикупљање података.

Резултати истраживања указују да и родитељи и васпитачи препознају значај предчитачких вештина и важност њиховог систематског подстицања. Родитељи најчешће подржавају развој ране писмености кроз читање сликовница, разговоре и заједничке активности са децом, док васпитачи истичу значај планираних активности у вртићу усмерених на развој фонолошке свести, речника, разумевања и интересовања за књиге. Такође, добијени налази потврђују да сарадња породице и вртића представља значајан фактор у развоју предчитачких вештина и доприноси стварању континуитета у подстицању ране писмености.

На основу резултата може се закључити да је за успешан развој предчитачких вештина неопходно јачање партнерског односа између породице и предшколске установе, као и континуирана подршка родитељима и васпитачима у планирању и реализацији активности које подстичу рану писменост.

Кључне речи: *предчитачке вештине, рана писменост, породица, васпитач, сарадња породице и вртића.*

САДРЖАЈ

УВОД.....	5
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	6
1. Предчитачке вештине.....	6
1.1. Кључне предчитачке вештине.....	7
1.1.1. Фонолошка свест	7
1.1.2. Развој речника.....	9
1.1.3. Разумевање приче и наратива	12
1.1.4. Усмерена пажња	12
1.1.5. Визуелна дискриминација	14
1.1.6. Развој интересовања за књиге	15
1.1.7. Развој симболичке игре.....	16
1.1.8. Развој визуелне перцепције	18
2. Улога породице у развоју предчитачких вештина	19
2.1. Породичне рутине и језичка стимулација.....	19
2.2. Комуникацијски стилови родитеља.....	20
2.3. Дигитално окружење и изазови савременог родитељства	21
2.4. Перспектива родитеља	21
3. Улога васпитача у развоју предчитачких вештина	22
3.1. Васпитач као модел	22
3.2. Планиране активности у вртићу	23
3.3. Подстицање предчитачких вештина у групи.....	24
3.4. Перспектива васпитача	25
4. Сарадња породице и вртића у развоју предчитачких вештина.....	25
4.1. Значај партнерства породице и вртића.....	25
4.2. Модели сарадње породице и вртића.....	26

4.3. Заједничке активности породице и вртића	27
4.4. Изазови и могућности сарадње	28
МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	29
1. Предмет и циљ истраживања	29
2. Проблем истраживања	29
3. Задаци истраживања.....	29
4. Хипотезе истраживања	30
5. Методе, технике и инструменти истраживања.....	30
6. Узорак истраживања	31
7. Поступак истраживања	33
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА	34
1. Активности које родитељи користе за подстицање ране писмености	34
2. Ставови васпитача о развоју предчитачких вештина у вртићу.....	37
3. Процена сарадње васпитача са породицом.....	38
4. Утицај породичног окружења на развијеност предчитачких вештина	42
5. Изазови и потребе родитеља и васпитача у развоју предчитачких вештина .	45
6. Унапређење васпитно-образовног рада на основу резултата истраживања...	49
ЗАКЉУЧАК	56
ЛИТЕРАТУРА	58
ПРИЛОЗИ.....	60
Прилог 1: Упитник о породичним активностима и подршци развоју предчитачких вештина.....	60
Прилог 2: Структурирани фокус-групни интервју са васпитачима	63

УВОД

Читање представља једну од најважнијих вештина коју човек усваја током живота, јер омогућава приступ знању, развој критичког мишљења и активно учешће у друштву. Иако се читање најчешће повезује са школским периодом, његови темељи постављају се много раније, кроз различита искуства која дете стиче у породици и предшколској установи. Први сусрети са књигом, причом, песмом и разговором представљају основу на којој се постепено развијају предчитачке вештине, неопходне за касније успешно описмењавање.

Предчитачке вештине обухватају низ способности које детету омогућавају да разуме и користи језик, препознаје звучну и визуелну структуру речи, прати и разуме причу, као и да развија интересовање за књиге и писану реч. Ове способности не настају спонтано, већ се обликују под утицајем окружења у којем дете одраста. Управо због тога породица и предшколска установа имају изузетно важну улогу у подстицању ране писмености и стварању услова за успешан развој детета.

Породица представља прво окружење у којем дете стиче искуства са говором, комуникацијом и књигом. Кроз свакодневне разговоре, читање сликовница, заједничку игру и друге активности, родитељи непосредно утичу на развој језичких способности и интересовања за читање. Са друге стране, васпитачи у предшколској установи систематски подстичу развој предчитачких вештина кроз планиране активности, богато језичко окружење и сарадњу са породицом. Управо је повезаност ова два окружења од посебног значаја за континуитет и квалитет подршке дететовом развоју.

У условима савременог живота, који доноси бројне промене у породичним односима, начинима комуникације и коришћењу дигиталних медија, питање развоја предчитачких вештина постаје све актуелније. Потреба за разумевањем улоге родитеља и васпитача, као и начина на који они сагледавају своје учешће у овом процесу, представља важан разлог за спровођење овог истраживања.

Полазећи од наведеног, рад је усмерен на испитивање развијања предчитачких вештина у породици из перспективе родитеља и васпитача, са посебним освртом на значај њихове сарадње у подстицању ране писмености код деце предшколског узраста.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Предчитачке вештине

Развој предчитачких вештина представља један од кључних аспеката раног образовања, јер поставља темеље за касније успешно савладавање читања и писања. Предчитачке вештине обухватају широк спектар способности које се развијају пре формалног описмењавања, као што су фонолошка свест, разумевање приче, визуелна дискриминација, усмерена пажња и интересовање за књиге. Како истичу Николић и Миленковић (2019), „правилан говорно-језички развој представља предуслов за развој предвештина читања, а фонолошка свест једну од круцијалних предвештина читања“. Недавна истраживања показују да васпитачи и учитељи у пракси најчешће процењују управо сегменте предчитачких способности, међу којима доминира фонолошка свест као кључни показатељ спремности за почетно читање (Perišić i Minić, 2025).

Ове способности не развијају се одједном, већ постепено, у интеракцији са окружењем, одраслима и различитим искуствима детета. Према Teale & Sulzby (1986), период ране писмености није „предфаза“ читања, већ активан процес у којем дете постепено постаје читалац кроз свакодневне интеракције.

Истраживања показују да су предчитачке вештине снажан предиктор каснијег школског успеха, нарочито у областима читања, писања и разумевања текста (Snow, 2006). Деца која у раном детињству развију богати речник, добру фонолошку свест и интересовање за књиге имају значајну предност у односу на вршњаке који ова искуства нису имали. У домаћој литератури истиче се да рана писменост представља основу за све касније академске компетенције, јер се на њој граде сложеније језичке и когнитивне структуре (Петровић и Јоксимовић, 2014).

Развој предчитачких вештина тесно је повезан са општим развојем детета — когнитивним, језичким, социјално-емоционалним и моторичким. Рано детињство је период интензивног развоја мозга, у којем дете највише учи кроз игру, имитацију, симболичке активности, дијалог са одраслима и истраживање окружења. Породица и вртић представљају два најважнија окружења у којима се развијају предчитачке вештине. Према Teale & Sulzby (1986), деца не почињу да уче да читају у школи —

већ много раније, кроз породичне рутине, игру, свакодневне активности и интеракцију са одраслима.

Савремена домаћа методичка истраживања додатно наглашавају да се подстицање развоја говора и предчитачких вештина мора посматрати као интегрисан процес који започиње у раном детињству и одвија се кроз игру, интеракцију и свакодневне језичке ситуације у породици и вртићу (Мићић, Вукомановић Растегорац и Јанковић, 2023).

Вртић допуњује породично окружење кроз структуриране активности, богато језичко окружење, подстицање симболичке игре, читање и разговор о тексту и социјалну интеракцију са вршњацима. Партнерство породице и вртића кључно је за развој ране писмености.

1.1. Кључне предчитачке вештине

1.1.1. Фонолошка свест

Фонолошка свест представља један од најзначајнијих предиктора успешног савладавања читања и писања, јер омогућава детету да разуме звучну структуру језика и да је повезује са графичким симболима. Перишић и Минић (2025) истичу да је фонолошка свест један од најважнијих сегмената предчиталачких способности, јер од детета захтева да занемари значење речи и фокусира се искључиво на њену звучну структуру.

Фонолошка свест подразумева способност детета да уочи, разликује и манипулише звуковима у језику — римама, слоговима, почетним и завршним гласовима, као и појединачним фонемама. Она представља основу за развој фонемске свести, која је директно повезана са техником читања и разумевањем текста. Наглашава се да је фонолошка свест „један од најпоузданијих предиктора успешног савладавања читања“ (Костић и Владисављевић, 1995), деца са добро развијеном фонолошком свешћу брже и лакше усвајају почетно читање и писање.

Према резултатима истраживања, деца најслабије постижу резултате на задацима идентификације завршног фонема, елиминације фонема и фонемске супституције, што указује да су ово најзахтевнији облици фонолошке свести (Perišić i Minić, 2025).

Развој фонолошке свести одвија се постепено, од ширих звучних јединица ка свеситнијим:

1. Препознавање риме - Ово је најранији облик фонолошке свести. Деца уочавају звучна поклапања у речима (срећа–већа, мама–сама). Риме су природно присутне у песмицама, бројалицама и традиционалним играма, што их чини идеалним за рани развој (Kostić i Vladisavqević, 1995).

2. Сегментација речи на слоге - Деца уче да „тапкају“ или „пљешћу“ слоге у речима (ма-ма, ба-на-на). Ова способност развија се у предшколском узрасту и представља важан корак ка разумевању структуре речи.

3. Препознавање почетних и завршних гласова - Дете уочава да реч мама почиње гласом м, а сан се завршава гласом н. Ово је сложенији облик фонолошке свести и директно је повезан са каснијим читањем.

4. Манипулација гласовима (фонемска свест) - Највиши ниво фонолошке свести подразумева способност додавања, одузимања или замене гласова у речи (нпр. мост → пост). Ова способност се развија у каснијем предшколском узрасту и представља основу за усвајање технике читања.

Породица има пресудну улогу у развоју фонолошке свести, јер се највећи део језичке стимулације дешава у природним, свакодневним ситуацијама.

Истраживање (Teale & Sulzby, 1986) показује да деца уче кроз:

- песмице и риме
- бројалице
- језичке игре
- разговоре са одраслима
- читање наглас.

Teale & Sulzby (1986) наглашавају да деца не почињу да уче да читају у школи, већ много раније — у породици, кроз игру, рутине и интеракцију са одраслима. Овај став подржава и савремена истраживања о дигиталном детињству. Према Ивићу, Пешикан и Антићу (2001), рано детињство је период интензивног учења кроз истраживање, имитацију и социјалну интеракцију, при чему одрасли делују као кључни посредници у развоју језика и когнитивних способности. Apdillah et al. (2022) наглашавају да је улога родитеља у дигиталном добу још значајнија, јер деца од

најранијег узраста долазе у контакт са дигиталним садржајима који могу подстицати или ометати развој језичких способности.

Вртић допуњује породично окружење кроз:

- структуриране језичке активности
- игре риме и ритма
- активности сегментације речи
- читање и препричавање
- драматизацију и симболичку игру.

Голубовић и сар. (2019) истичу да васпитач има кључну улогу у моделирању језичких активности и подстицању фонолошке свести кроз свакодневне ситуације у групи.

Развој фонолошке свести подстиче се кроз:

- песмице и риме (ритам и звучна поклапања)
- игре гласовима (нпр. „која реч почиње на...“)
- препознавање почетних и завршних гласова
- сегментацију речи на слоге
- читање наглас
- симболичку игру (која подстиче језичку продукцију) (Чолић и Савић, 2025).

1.1.2. Развој речника

Развој речника представља један од најдинамичнијих и најосетљивијих аспеката језичког развоја у раном детињству. Он обухвата постепено ширење броја речи које дете разуме (рецептивни речник) и броја речи које дете активно користи у говору (експресивни речник). Овај процес одвија се у интеракцији са одраслима, вршњацима и окружењем, и представља темељ за касније усвајање граматичких структура, читања и писања (Kostić & Vladislavljević, 1995).

Разумевање речи увек претходи њиховој продукцији. Дете у раном узрасту разуме много више него што може да изговори, што указује на то да се рецептивни речник развија брже од експресивног. Ова разлика је природна и представља основу за каснији развој сложенијих језичких облика.

Рецептивни речник развија се кроз:

- слушање говора одраслих
- разумевање контекста
- препознавање значења у свакодневним ситуацијама.

Експресивни речник развија се кроз:

- имитацију
- спонтану продукцију речи
- учешће у дијалогу
- симболичку игру.

Ова два аспекта речника међусобно се подстичу и граде основу за развој комуникацијске компетенције.

Према Fenson и сарадницима (2007), након друге године живота јавља се такозвани „речнички скок“ — период у којем дете нагло усваја велики број нових речи. Овај развојни скок повезан је са:

- когнитивним напретком
- развојем симболичке игре
- све већом социјалном интеракцијом
- повећаном способношћу категоризације.

У овом периоду дете може усвајати и по неколико нових речи дневно, што указује на интензиван развој језичких и когнитивних способности.

Развој речника није униформан процес и значајно зависи од квалитета језичке стимулације у окружењу. Домаћи аутори истичу да је развој речника уско повезан са:

- квалитетом вербалне стимулације у породици
- учесталошћу дијалога
- читањем сликовница
- описивањем свакодневних ситуација (Јовановић, 2015; Костић и Владисављевић, 1995).

Деца која одрастају у језички богатом окружењу у коме се много разговара, чита и описује, развијају значајно богатији речник у односу на децу која имају ограничену језичку стимулацију. Разлике у речнику могу бити видљиве већ у другој години

живота и имају дугорочне последице на школски успех. Породица представља примарно окружење у којем се развија речник. Квалитет интеракције са родитељима — разговор, постављање питања, објашњавање, читање наглас — директно утиче на ширење речника (Teale & Sulzby, 1986).

Каменов (2006) истиче да квалитет интеракције одраслог и детета има пресудну улогу у развоју језика, док пасивни облици активности — укључујући и прекомерну употребу дигиталних садржаја — могу ограничити језичку стимулацију.

Ардиллах и сарадници (2022) наглашавају да родитељи у дигиталном добу морају активно да прате и усмеравају деље језичке активности, јер деца од најранијег узраста долазе у контакт са дигиталним садржајима који могу подстицати или ометати развој речника.

Вртић допуњује породично окружење кроз:

- структуриране језичке активности
- читање и препричавање
- драматизацију
- симболичку игру
- богато језичко окружење.

Домаћи аутори (Kamenov, 2006; Ivić, Pešikan & Antić, 2001) истичу да васпитач има кључну улогу у моделирању језичких активности и подстицању речника кроз свакодневне ситуације у групи.

Развој речника подстиче се кроз:

- читање наглас
- разговор о сликама и догађајима
- описивање предмета и ситуација
- симболичку игру
- језичке игре (асоцијације, риме, питања)
- богато и разноврсно језичко окружење.

Ове активности подстичу и рецептивни и експресивни речник, а тиме и каснији развој читалачких вештина.

1.1.3. Разумевање приче и наратива

Разумевање приче и наратива представља способност детета да прати ток радње, препозна ликове, место и време дешавања, као и да уочи узрочно-последичне односе у причи. Ова способност је основа за касније разумевање прочитаног текста и развој читалачке компетенције (Snow, 2006).

Истраживања у домаћем контексту показују да деца предшколског узраста поседују развијене основе наративне компетенције, које се испољавају кроз способност организовања догађаја у логичку целину, посебно када су подстицаји визуелни и медијски разноврсни (Шегрт, 2023; Којевић, 2023).

Развој наративне компетенције почиње у раном детињству, када дете кроз игру, разговор и слушање прича учи да организује догађаје у логичку целину. Teale & Sulzby (1986) истичу да деца која су често изложена читању наглас развијају боље наративне способности, богатији речник и дубље разумевање језичких структура.

У домаћој литератури наглашава се да је наративна компетенција тесно повезана са симболичком игром, јер деца кроз игру реконструишу и стварају приче (Станковић, 2010).

Разумевање приче подстиче се кроз:

- постављање питања током читања
- предвиђање даљег тока радње
- препричавање
- драматизацију
- разговор о ликовима и њиховим поступцима

Ове активности развијају и језичке и когнитивне способности, што је од суштинског значаја за касније читање са разумевањем.

1.1.4. Усмерена пажња

Усмерена пажња представља једну од кључних когнитивних способности у раном детињству и односи се на способност детета да селективно усмери и одржи фокус на одређеном стимулусу, активности или задатку током извесног временског периода. Она омогућава детету да прати говор одраслог, слуша и разуме причу, усваја нове речи, повезује значења и постепено развија основе читалачких вештина. Према Поснеру и Ротбарту, усмерена пажња представља темељ саморегулације и

когнитивног функционисања, а њен развој у раном узрасту има дугорочан утицај на академско постигнуће и језички развој детета (Posner & Rothbart, 2007).

Развој усмерене пажње условљен је биолошким сазревањем нервног система, али се у значајној мери обликује и кроз социјалну интеракцију и искуство. У том контексту, улога одраслих – родитеља и васпитача – од изузетног је значаја. Кроз заједничке активности, усмеравање дететове пажње, именовање појава и постепено продужење трајања активности, одрасли стварају услове за развој способности фокусирања. Истраживања показују да деца лакше одржавају пажњу када су активности смислене, кратке, емоционално подржавајуће и прилагођене њиховом развојном нивоу, као и када су упутства јасна и визуелно поткрепљена (Berk, 2013).

У домаћој педагошкој и психолошкој литератури усмерена пажња се посматра као важан предуслов за развој језика и читалачких навика. Каменов истиче да дете не може да развија интересовање за књигу и причу уколико није у стању да континуирано прати ток радње, задржи пажњу на слици и повезује текст са значењем (Каменов, 2006). Слично томе, Ивић и сарадници наглашавају да је развој пажње неодвојив од развоја мишљења и говора, те да се ове способности у предшколском узрасту међусобно прожимају и подстичу кроз заједничке активности одраслих и деце (Ивић, Пешикан и Антић, 2001).

Посебан значај усмерене пажње истиче се у контексту ране писмености. Према наводима домаћих аутора, дете мора бити способно да дуже време прати текст и илустрације, слуша причу до краја и разуме њен ток како би се развијале позитивне читалачке навике и мотивација за читање (Петровић и Јоксимовић, 2014). Недовољно развијена пажња може довести до брзог губитка интересовања за књигу, тешкоћа у разумевању прочитаног и смањене вербалне активности.

У том смислу, систематско подстицање усмерене пажње у предшколској установи и породичном окружењу представља важан задатак васпитно-образовне праксе. Кроз читање прича, дијалогско читање, игре пажње, визуелну подршку и јасну структуру активности, одрасли могу значајно допринети развоју ове способности, чиме се ствара чврста основа за развој језика, ране писмености и каснијег школског успеха детета.

1.1.5. Визуелна дискриминација

Визуелна дискриминација представља важну перцептивну способност која се односи на дететову могућност да уочи, разликује и повезује визуелне стимулусе на основу њихових карактеристика, као што су облик, величина, боја, оријентација и просторни односи. Ова способност омогућава детету да препозна сличности и разлике између различитих визуелних симбола и представља један од кључних предуслова за развој ране писмености. Према Snow (2006), визуелна дискриминација има значајну улогу у процесу учења читања, јер дете мора бити способно да разликује графичке симболе и да их повезује са одговарајућим значењима.

Добро развијена визуелна дискриминација омогућава детету да лакше препозна и разликује слова сличног графичког облика, као што су б–д, п–т, м–н, што је посебно важно у почетним фазама описмењавања. Поред тога, она омогућава уочавање образаца, низова и односа међу облицима, као и препознавање детаља у илустрацијама сликовница, што доприноси бољем разумевању садржаја приче и повезивању текста и слике. Деца која успешно развијају ову способност показују већу сигурност у манипулацији књигом, лакше прате редослед радње и активније учествују у разговору о прочитаном.

У контексту предшколског васпитања, визуелна дискриминација се не развија изоловано, већ кроз разноврсне, смислене и детету блиске активности. У вртићу се она систематски подстиче кроз игре сортирања предмета по боји, облику и величини, активности уочавања сличности и разлика, слагање слика и мозаика, као и кроз рад са сликовницама које обилују јасним илустрацијама и визуелно истакнутим детаљима. Према више аутора (Kamenov, 2006; Ivić, Pešikan & Antić, 2001), визуелно богато и подстицајно окружење у предшколској установи омогућава деци да кроз игру и истраживање развијају способност визуелне анализе и синтезе, што директно доприноси развоју предчиталачких вештина.

Посебан значај визуелна дискриминација има у повезивању визуелних и језичких информација. Кроз посматрање слика, именовање уочених елемената и разговор о илустрацијама, дете истовремено развија перцептивне способности и обогаћује речник. У том смислу, визуелна дискриминација представља важну основу за разумевање симболичке природе писаног језика и успешан прелаз ка формалном описмењавању.

1.1.6. Развој интересовања за књиге

Развој интересовања за књиге представља један од кључних аспеката предчиталачких вештина и има значајну улогу у формирању позитивног односа детета према читању. Деца која одрастају у окружењу богатом књигама, у којем је читање присутно као део свакодневних породичних и васпитно-образовних рутина, показују веће интересовање за књигу, развијају мотивацију за слушање прича и лакше усвајају основе језичке и читалачке писмености. Истраживања показују да рани контакт са књигама и позитивна искуства у вези са читањем представљају значајан предиктор каснијег читалачког успеха и школског постигнућа (Bus, Van IJzendoorn, & Pellegrini, 1995).

Интересовање за књиге не развија се спонтано, већ кроз систематичну и континуирану подршку одраслих. Један од најзначајнијих начина јесте заједничко читање са родитељима, током којег дете стиче осећај сигурности, повезује књигу са пријатним емоционалним искуством и постепено развија навику слушања приче. Поред тога, слободан и лако доступан приступ сликовницама у кућном и институционалном окружењу омогућава детету да самостално истражује књиге, листа странице, посматра илустрације и гради лични однос према писаној речи. Позитивна перцепција васпитача и учитеља о фонолошкој свести деце указује да деца која су често изложена књигама, римама и језичким играма у вртићу показују бољу припремљеност за почетно читање (Perišić i Minić, 2019).

Посебно је важно да избор књига буде у складу са интересовањима, узрастом и развојним могућностима детета. Књиге које тематски одговарају дететовим искуствима и интересовањима подстичу активније укључивање, дуже задржавање пажње и већу мотивацију за учешће у читању. Интерактивно читање, које подразумева постављање питања, разговор о радњи, именовање ликова и предмета, као и заједничко показивање илустрација, додатно доприноси развоју језичких способности и продубљује интересовање за књигу. Овакав облик читања омогућава детету да активно учествује у процесу, а не да буде пасивни слушалац.

У домаћој литератури посебно се наглашава улога породице у развоју читалачких навика, јер се управо у породичном окружењу постављају темељи односа детета према књизи. Перишић и Минић (2019) истичу да се читалачке навике

формирају у раном детињству, кроз свакодневне рутине као што су читање пред спавање, заједничко прелиставање сликовница и разговор о прочитаном. Породице које препознају значај читања и активно укључују дете у овакве активности доприносе развоју позитивног става према књизи, што се касније одражава на успешније усвајање вештина читања и писања.

Сагледавајући наведено, може се закључити да развој интересовања за књиге представља важан задатак и породице и предшколске установе. Кроз заједничке активности, подстицајно окружење и континуирану сарадњу, могуће је створити услове у којима ће дете развити трајну мотивацију за читање и позитиван однос према књизи као извору знања, уживања и комуникације.

1.1.7. Развој симболичке игре

Развој симболичке игре и визуелне перцепције представља један од кључних аспеката когнитивног, језичког и социјалног развоја детета у раном детињству. Ове способности чине основу за развој предчитачких и читалачких вештина, јер омогућавају детету да разуме симболе, структуру приче, односе међу појмовима и визуелне информације неопходне за касније усвајање писаног језика.

Симболичка игра подразумева способност детета да један предмет, радњу или ситуацију користи као симбол за нешто друго — на пример, да коцку користи као телефон или кашику као микрофон. Она се јавља око друге године живота и тесно је повезана са развојем језика, јер оба процеса захтевају симболичко мишљење, односно способност да се један знак или предмет повеже са значењем које није непосредно присутно (Pijaže, 1978; Bruner, 1983). Управо ова способност представља темељ за разумевање симболичке природе писаног језика.

У домаћој литератури истиче се да симболичка игра подстиче развој наративних способности, разумевање узрочно-последичних односа и употребу језика у различитим социјалним улогама (Stanković, 2010). Кроз симболичку игру дете реконструише догађаје из свакодневног живота, преузима улоге одраслих, организује радњу и гради структуру приче. Овај процес има изузетан значај за развој предчитачких вештина, јер дете кроз игру усваја појмове о почетку, току и завршетку догађаја — основне елементе наратива неопходне за разумевање текста.

Паралелно са развојем симболичке игре, развија се и визуелна перцепција, која омогућава детету да уочи, анализира и интерпретира визуелне елементе окружења, као што су облици, боје, просторни односи и визуелни обрасци. У контексту симболичке игре, визуелна перцепција омогућава детету да препозна да предмети, слике и илустрације представљају нешто друго, односно да имају симболичко значење. На тај начин дете постепено развија способност повезивања визуелног знака са појмом или радњом, што представља важну основу за разумевање писаног језика.

Истраживања у домаћој методичкој пракси показују да деца предшколског узраста најуспешније дефинишу и разумеју појмове чије је значење утемељено у визуелним феноменима, што потврђује значај визуелних подстицаја у развоју језика и предчитачких вештина (Јоксимовић, 2023).

Посебан значај у овом процесу имају сликовнице и илустровани текстови, који повезују визуелне и наративне елементе. Кроз посматрање илустрација, дете учи да „чита“ слике, уочава детаље, прати редослед радње и повезује слику са говорним исказом одраслог. Овакве активности доприносе развоју визуелне анализе и синтезе, као и разумевању структуре приче, што је од великог значаја за развој предчитачких и читалачких вештина.

Симболичка игра има и важну улогу у социјално-емоционалном развоју детета. Током игре дете преговара, договара се са вршњацима, изражава емоције и учи да разуме туђе перспективе, што доприноси развоју комуникацијске компетенције и социјалних вештина (Bruner, 1983). Улога одраслих у овом процесу је од кључног значаја — кроз заједничку игру, моделовање понашања, постављање отворених питања и проширивање дететових исказа, родитељи и васпитачи могу значајно обогатити симболичку игру и подстаћи развој језика и мишљења.

У савременом дигиталном окружењу посебно је важно обезбедити простор за слободну, креативну и интерактивну игру. Симболичка игра не би требало да буде потиснута пасивним коришћењем технологије, јер управо жива интеракција, игра и комуникација представљају основне механизме развоја језика, мишљења и предчитачких способности.

Сагледавајући наведено, може се закључити да развој симболичке игре и визуелне перцепције представља темељ за касније усвајање читалачких вештина. Кроз игру и визуелно искуство дете учи да симболи имају значење, да приче имају

структуру и да визуелни знаци носе информације, што представља основу за успешан развој језичке писмености и целокупног когнитивног развоја детета.

1.1.8. Развој визуелне перцепције

Визуелна перцепција подразумева способност детета да уочи, разликује и интерпретира облике, величине, боје, просторне односе и детаље у визуелном окружењу. Она представља једну од основних когнитивних функција у раном детињству и има значајну улогу у развоју говора и предчитачких вештина. Кроз визуелну перцепцију дете постепено учи да организује визуелне информације, да их повезује са значењем и да их користи у процесу комуникације и учења.

Добро развијена визуелна перцепција омогућава детету да препознаје слике и илустрације у сликовницама, да повезује визуелне симболе са појмовима и значењима, као и да развија пажњу и концентрацију током активности које захтевају посматрање и анализу. Ове способности представљају основу за касније препознавање слова, разликовање графема сличног облика и разумевање писаног текста. Према Виготском, развој ових функција одвија се у социјалном контексту, кроз интеракцију детета са одраслима и културним симболима, међу којима писани језик заузима посебно место (Vygotsky, 1978, према Ивић, Пешикан, Антић, 2001).

Развој визуелне перцепције подстиче се кроз богато и подстицајно визуелно окружење. Сливнице, илустрације, игре облицима, сортирање предмета по различитим критеријумима, као и свакодневне активности у којима дете уочава сличности и разлике, омогућавају детету да кроз активно искуство развија перцептивне способности. У предшколској установи визуелна перцепција се систематски подстиче кроз активности уочавања детаља, препознавања образаца, рада са сликама и симболима, као и кроз игре које захтевају визуелну анализу и синтезу. Овакве активности директно доприносе развоју предчитачких способности и припремају дете за усвајање писаног језика (Spasić, 2024).

Развој симболичке игре и визуелне перцепције тесно је повезан са развојем фонолошке свести, речника и разумевања језика. Ове способности не развијају се изоловано, већ чине интегрисан систем који омогућава детету да постепено прелази од раних вокализација и једноставних симболичких радњи ка сложенијим језичким и мисаоним структурама. Симболичка игра подстиче употребу језика у различитим

контекстима, развој наратива и разумевање односа међу појмовима, док визуелна перцепција омогућава детету да препознаје симболе, уочава разлике и повезује визуелне информације са значењем. Фонолошка свест и развој речника одвијају се у интеракцији са овим процесима, кроз слушање, говор, игру и визуелно искуство.

Ове способности заједно чине основу не само за развој говора, већ и за развој предчитачких и читалачких вештина. И домаћа и страна литература наглашавају да је богатство језичког и симболичког окружења, како у породици тако и у вртићу, кључни фактор у овом процесу (Костић и Владисављевић, 1995; Teale & Sulzby, 1986). Породица кроз игру, разговор, читање сликовница и свакодневне активности, а предшколска установа кроз планиране и структуриране активности и социјалну интеракцију, заједнички доприносе развоју визуелне перцепције, симболичке игре и језичких способности, чиме се дете систематски припрема за касније школско учење и успешно описмењавање.

2. Улога породице у развоју предчитачких вештина

Породица представља примарно и најзначајније окружење у којем дете стиче прва искуства језика, комуникације и симболичких система. У раном детињству, када се формирају темељи предчитачких вештина, улога породице је пресудна, јер управо у породичном контексту дете најчешће учи кроз свакодневне рутине, игру, разговор и имитацију. Према Teale & Sulzby (1986), деца не почињу да уче да читају у школи, већ много раније — у породици, кроз богате језичке интеракције и искуства која подстичу развој фонолошке свести, речника, разумевања и интересовања за књиге.

У савременом контексту, улога породице постаје још сложенија због утицаја дигиталних медија, промена у стиливима родитељства и све већих захтева који се постављају пред родитеље.

2.1. Породичне рутине и језичка стимулација

Породичне рутине представљају свакодневне активности у којима дете учествује и које пружају природне могућности за развој језика и предчитачких вештина. То су активности као што су:

- читање пред спавање
- разговори током оброка
- заједничко гледање сликовница
- описивање предмета и ситуација
- певање песмица и бројалица
- заједничко играње

Ове активности подстичу развој фонолошке свести, речника, разумевања и симболичког мишљења. Јовановић (2015) истиче да је управо квалитет вербалне стимулације у породици један од најважнијих фактора који утичу на развој говора и ране писмености. Деца која имају прилику да слушају јасан, богат и разноврстан језички модел брже развијају фонолошку свест, речник и разумевање.

2.2. Комуникацијски стилови родитеља

Начин на који родитељи комуницирају са дететом значајно утиче на развој предчитачких вештина. Истраживања показују да родитељи који користе: отворену комуникацију, подстицајна питања, објашњења и описе, разговоре о емоцијама и догађајима подстичу развој језика, наратива и когнитивних способности (Bruner, 1983). С друге стране, комуникација која је ограничена на кратке, директивне поруке („немој“, „стани“, „дођи“) не пружа довољно језичке стимулације за развој предчитачких вештина.

Костић и Владисављевић (1995) наглашавају да је за развој говора и ране писмености важно да родитељи:

- разговарају са дететом у целим реченицама
- користе разноврсне речи
- подстичу дете да поставља питања
- охрабрују дете да препричава догађаје

Оваква комуникација подстиче развој фонолошке свести, речника и разумевања.

2.3. Дигитално окружење и изазови савременог родитељства

Савремено детињство одвија се у дигиталном окружењу у којем су екрани, апликације и дигитални садржаји свеприсутни. Иако дигитални медији могу имати образовни потенцијал, истраживања показују да неконтролисана или пасивна употреба технологије може негативно утицати на развој језика, пажње и предчитачких вештина.

Плавшић (2019) истиче да је улога родитеља у дигиталном окружењу пресудна, јер дигитални садржаји могу подстицати или ометати језички развој у зависности од начина и трајања употребе. Истиче да родитељи у дигиталном добу морају активно пратити садржаје које дете користи, ограничити време пред екраном, бирати квалитетне, образовне садржаје и комбиновати дигиталне активности са живом комуникацијом. Ово потврђују и Николић и Миленковић (2019), које наглашавају да *„говорно-језички развој представља предуслов за развој предвештина читања“*, што дигитални садржаји не могу да обезбеде без присуства одраслог.

Проблем настаје када дигитални медији замене интеракцију са одраслима, јер управо жива комуникација подстиче развој фонолошке свести, речника и разумевања. С друге стране, уз правилно коришћење, дигитални медији могу бити подршка развоју предчитачких вештина — нпр. интерактивне сликовнице, аудио-књиге, апликације за риме и слоге. Кључна је улога родитеља у посредовању и избору садржаја.

2.4. Перспектива родитеља

Перспектива родитеља представља важан аспект разумевања развоја предчитачких вештина у породичном контексту. Истраживања показују да родитељи често:

- препознају значај читања, али немају увек довољно времена
- осећају несигурност у вези са тим како да подстичу развој говора
- нису увек свесни значаја симболичке игре и визуелне перцепције
- имају потешкоће у балансирању дигиталних садржаја и живе комуникације

Зато је важно да васпитачи и стручњаци пружају подршку родитељима кроз:

- саветовање
- радионице

- моделовање активности
- заједничке програме породичног читања

Када родитељи разумеју значај предчитачких вештина и добију подршку у њиховом развијању, деца постижу боље резултате у језичком и читалачком развоју.

3. Улога васпитача у развоју предчитачких вештина

Васпитач има централну улогу у подстицању предчитачких вештина, јер је управо вртић прво институционално окружење у којем дете систематски развија језичке, когнитивне и социјалне способности. Док породица представља примарни модел језичке стимулације, васпитач је професионалац који планира, организује и реализује активности усмерене на развој фонолошке свести, речника, разумевања, визуелне перцепције и интересовања за књиге. Активности треба да буду забавне, засноване на игри и прилагођене узрасту, а инструкција којом се вежбе фонолошке свести уводе у предшколске установе промишљена (Nikolić i Milenković, 2019).

Према Виготском (Vygotsky, 1978, према Ивић, Пешикан, Антић, 2001), васпитач је „кључни медијатор између детета и језичког окружења“, јер кроз свакодневне активности моделира језик, подстиче комуникацију и ствара услове за развој ране писмености. Улога васпитача обухвата планирање, подстицање, посматрање, процењивање и сарадњу са породицом, што чини овај процес комплексним и вишеслојним. Иако породично окружење има пресудну улогу у развоју фонолошке свести, истраживање показује да васпитачи и учитељи у пракси углавном позитивно процењују развијеност фонолошке свести код деце са којом раде (Perišić i Minić, 2019).

3.1. Васпитач као модел

Васпитач је један од најзначајнијих језичких модела у животу детета. Начин на који васпитач говори, поставља питања, објашњава, описује и комуницира са децом директно утиче на развој њихових језичких способности.

Квалитетан језички модел подразумева:

- употребу богатог и разноврсног речника
- јасну артикулацију

- правилну граматичку структуру
- подстицање дијалога
- постављање отворених питања
- охрабривање деце да говоре, описују и препричавају

Bruner (1983) истиче да деца уче језик кроз „вођену интеракцију“, односно кроз комуникацију са одраслим који им пружа подршку, модел и структуру. Васпитач управо кроз такве интеракције подстиче развој фонолошке свести, речника и разумевања.

3.2. Планиране активности у вртићу

Развој предчитачких вештина није спонтан процес, већ захтева систематско планирање и реализацију активности. Васпитач планира активности које подстичу:

- фонолошку свест (рима, слогови, гласови)
- развој речника (описивање, именовање, разговор)
- разумевање приче (читање, препричавање, драматизација)
- визуелну дискриминацију (уочавање разлика, облици, симболи)
- симболичку игру (улоге, сценарији, драмске игре)
- интересовање за књиге (читање наглас, библиотечки кутак).

Овакве активности су у складу са препорукама Николић и Миленковић (2019), које истичу да „васпитач може да организује активности читања деци и читања са децом... уз разговор, препричавање и анализу ликова“.

Ове активности могу бити:

- **структуриране** (планиране, вођене од стране васпитача)
- **полуструктуриране** (васпитач подстиче, али не води у потпуности)
- **слободне** (деца самостално истражују, а васпитач посматра и подржава)

Перишић и Минић (2025) наглашавају да васпитачи у пракси најчешће процењују сегменте фонолошке свести као што су препознавање почетног гласа, сегментација речи и препознавање риме, што указује да су ове активности редовно

присутне у предшколским програмима. Teale & Sulzby (1986) наглашавају да су управо активности у вртићу кључне за развој „емергентне писмености“, јер деца кроз њих уче да текст има значење, да се чита слева надесно, да слике подржавају причу и да се језик може користити у различитим функцијама.

3.3. Подстицање предчитачких вештина у групи

Васпитач подстиче предчитачке вештине кроз свакодневне ситуације у групи, као што су:

- читање наглас
- разговор о прочитаном
- постављање питања која подстичу мишљење
- драматизација прича
- језичке игре (асоцијације, риме, гласовне игре)
- активности у библиотечком кутку
- симболичка игра у центрима интересовања
- активности визуелне дискриминације

Домаћи аутори (Kamenov, 2006; Ivić, Pešikan & Antić, 2001) истичу да васпитач мора да препозна индивидуалне разлике међу децом и да активности прилагоди њиховим потребама, интересовањима и развојном нивоу.

Улога васпитача није само да организује активности, већ и да:

- подстиче децу да говоре
- охрабрује децу која су тиха или несигурна
- моделира правилан изговор
- проширује дечје реченице („expansion technique“)
- подстиче децу да постављају питања
- ствара атмосферу у којој је језик средство истраживања

3.4. Перспектива васпитача

Перспектива васпитача је важна за разумевање начина на који се предчитачке вештине развијају у институционалном контексту. Истраживања показују да васпитачи:

- препознају значај ране писмености
- сматрају да је сарадња са породицом неопходна
- истичу да деца долазе у вртић са различитим нивоима језичке стимулације
- уочавају да дигитални медији утичу на пажњу, језик и игру деце
- наглашавају потребу за континуираном едукацијом у области ране писмености

4. Сарадња породице и вртића у развоју предчитачких вештина

Сарадња породице и вртића представља један од кључних фактора у развоју предчитачких вештина, јер дете учи у континуитету — у породици, вртићу и ширем социјалном окружењу. Породица и вртић нису одвојени системи, већ два комплементарна контекста која заједно обликују дечји језички, когнитивни и социјални развој.

Према више аутора (Kamenov, 2006; Ivić, Pešikan & Antić, 2001), партнерство породице и вртића омогућава да дете добије конзистентну подршку, богато језичко окружење и подстицаје који се надовезују једни на друге. Teale & Sulzby (1986) истичу да се рана писменост развија кроз свакодневне интеракције, па је неопходно да и породица и вртић активно учествују у подстицању предчитачких вештина.

4.1. Значај партнерства породице и вртића

Партнерство породице и вртића заснива се на заједничком циљу — подршци оптималном развоју детета. Када родитељи и васпитачи сарађују, дете добија:

- стабилно и подстицајно језичко окружење
- усклађене поруке и очекивања
- већу сигурност и самопоуздање
- богатија искуства у области језика и писмености

Истраживања показују да деца чији родитељи активно сарађују са вртићем постижу боље резултате у развоју говора, фонолошке свести и читалачких навика (Костић и Владисављевић, 1995; Петровић и Јоксимовић, 2014).

4.2. Модели сарадње породице и вртића

Сарадња породице и вртића може се остварити кроз различите моделе, у зависности од потреба деце, родитеља и установе. Најчешћи облици сарадње су:

1. Информативна сарадња

- родитељски састанци
- индивидуални разговори
- информативни панели, брошуре, огласне табле
- дигиталне платформе за комуникацију

Овај модел омогућава размену информација о развоју детета, али не подразумева активну укљученост родитеља.

2. Партнерска сарадња

- заједничке радионице
- тематски дани
- активности читања у вртићу
- учешће родитеља у пројектима

Овај модел подстиче интеракцију родитеља и деце у образовном контексту.

3. Сарадња кроз подршку породицама

- саветовалишта
- стручна подршка логопеда и педагога
- едукације о развоју говора и предчитачких вештина

Овај модел је посебно важан за породице које имају мање ресурса или мање искуства у подстицању језичког развоја.

4.3. Заједничке активности породице и вртића

Заједничке активности представљају најделотворнији начин подстицања предчитачких вештина, јер омогућавају да дете истовремено добије подршку и од родитеља и од васпитача. Најчешће активности су:

1. Радионице читања

- родитељи читају деци у вртићу
- деца доносе омиљене књиге од куће
- заједничко препричавање

Ово подстиче интересовање за књиге и развој наратива.

2. Креативне радионице

- израда сликовница
- драматизација прича
- израда реквизита за симболичку игру

Ове активности подстичу симболичку игру, визуелну перцепцију и речник.

3. Породични задаци

- „књига викенда“
- породични дневник читања
- фотографије породичног читања

Ово подстиче континуитет између вртића и породице.

4. Догађаји у заједници

- посете библиотекама
- сусрети са писцима
- културни догађаји

Ово проширује децје искуство и подстиче интересовање за писану реч.

4.4. Изазови и могућности сарадње

Иако је сарадња породице и вртића неопходна, она није увек једноставна.

Најчешћи изазови су:

- недостатак времена код родитеља
- различити стилови родитељства
- недовољна информисаност о значају предчитачких вештина
- преоптерећеност деце дигиталним садржајима
- недовољна мотивација родитеља

С друге стране, постоје бројне могућности за унапређење сарадње:

- дигиталне платформе за комуникацију
- кратке видео-смернице за родитеље
- породичне библиотеке у вртићу
- заједнички пројекти
- индивидуализована подршка породицама

Кључ је у томе да вртић гради партнерски однос са породицом, заснован на поверењу, уважавању и заједничком циљу — подршци детету (Kamenov, 2006; Ivić, Pešikan & Antić, 2001).

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања јесте развијање предчитачких вештина у породичном окружењу, као и начини на које родитељи и васпитачи препознају, подржавају и подстичу развој ових вештина код деце предшколског узраста. Посебан фокус стављен је на улогу породице, варијације у породичним подстицајима и степен сарадње породице и вртића у процесу ране језичке писмености.

Циљ истраживања је да се испита значај и ефекти сарадње породице и предшколске установе у подстицању развоја предчитачких вештина код деце.

2. Проблем истраживања

Проблем истраживања је: Како сарадња породице и вртића утиче на развој предчитачких вештина код деце предшколског узраста?

Проблем је идентификован кроз систематско педагошко посматрање у оквиру васпитно-образовног рада, као и кроз разговоре са родитељима, а додатно је потврђен стручним мишљењем васпитача, који указују на потребу јачања сарадње између породице и предшколске установе у циљу унапређивања развоја предчитачких вештина код деце.

3. Задаци истраживања

Задаци истраживања су:

- Утврдити које активности родитељи користе за подстицање ране писмености.
- Испитати ставове васпитача о развоју предчитачких вештина у вртићу.
- Проценити како васпитачи и родитељи доживљавају сарадњу у области развоја предчитачких вештина.

- Анализирати утицај породичног окружења на развијеност предчитачких вештина.
- Идентификовати изазове и потребе родитеља и васпитача у овом процесу.

4. Хипотезе истраживања

Општа хипотеза гласи:

H0: Сарадња породице и предшколске установе значајно утиче на развој предчитачких вештина код деце предшколског узраста из перспективе родитеља и васпитача.

Посебне хипотезе су:

H1: Највећи број родитеља каже да свакодневно чита детету.

H2: Највећи број васпитача сматра да породице у различитој мери подстичу развој предчитачких вештина код деце.

H3: Васпитачи и родитељи оцењују сарадњу у области развоја предчитачких вештина као недовољну.

H4: Највећи број васпитача сматра да подстицајно породично окружење утиче на развијеност предчитачких вештина.

H5: Васпитачи и родитељи у подстицању развоја предчитачких вештина као највећи изазов виде недовољну информисаност.

5. Методе, технике и инструменти истраживања

Истраживање је комбиновано квантитативно-квалитативно, како би се добио свеобухватан увид у праксе и ставове родитеља и васпитача.

Коришћене су следеће методе:

- Метода теоријске анализе (преглед литературе);
- Дескриптивна метода.

Одговарајуће технике истраживања су:

- Анкетирање (квантитативни подаци од родитеља);

- Интервјуисање (квалитативни подаци од васпитача).

Ова комбинација метода и техника омогућава дубље разумевање феномена и поређење различитих перспектива.

Инструменти истраживања су:

- Анкетни упитник за родитеље;
- Фокус–групни интервју за васпитаче.

Упитник за родитеље садржи питања о:

- навикама читања у породици
- активностима које подстичу предчитачке вештине
- сарадњи са вртићем
- перцепцији сопствене улоге у развоју ране писмености

Фокус-групни интервју за васпитаче обухвата теме:

- активности које васпитачи примењују у групи
- процена развијености предчитачких вештина код деце
- сарадња са породицом
- изазови у раду
- потребе за додатном подршком или едукацијом.

6. Узорак истраживања

Узорак истраживања чини 41 родитељ деце различитих узрасних група из ПУ „Полетарац“, Стара Пазова. Анализа структуре узорка према узрасту деце показује да је највећи број испитаника из групе деце узраста од 6 година (34%). Овај податак је очекиван и методолошки оправдан, будући да се у овом узрасту предчитачке вештине најинтензивније развијају и представљају директну припрему за полазак у школу (табела 1).

Табела 1. Структура узорка родитеља према узрасту детета

Узраст детета	Фреквенција (број деце)	Проценат (%)
3 године	9	22.0%
4 године	9	22.0%
5 година	9	22.0%
6 година	14	34.0%

Узраст детета	Фреквенција (број деце)	Проценат (%)
Укупно	41	100%

Анализа структуре узорка према полу детета показује да је нешто већи број девојчица (56.1%) у односу на дечаке (43.9%). Ова разлика није значајно изражена, али указује на благу доминацију женског пола у узорку (табела 2).

Табела 2. Структура узорка родитеља према полу детета

Пол детета	Фреквенција (број деце)	Проценат (%)
Ж	23	56.1%
М	18	43.9%
Укупно	41	100%

Анализа структуре узорка према нивоу образовања родитеља показује да је највећи број испитаника са вишим или високим образовањем (41.5%), затим следе родитељи са средњим образовањем (36.6%), док је најмањи број оних са мастер или докторским студијама (22.0%) (табела 3).

Оваква расподела указује на релативно добар образовни ниво узорка, будући да више од половине родитеља (укупно 63.5%) има више, високо или постдипломско образовање. То може имати значајан утицај на квалитет подстицаја које деца добијају у породичном окружењу, јер истраживања показују да је виши ниво образовања родитеља често повезан са већом свешћу о значају ране писмености и чешћим укључивањем у активности као што су читање и разговор са дететом.

С друге стране, значајно учешће родитеља са средњим образовањем доприноси разноврсности узорка и омогућава сагледавање различитих породичних пракси и нивоа подршке у развоју предчитачких вештина.

Табела 3. Структура узорка родитеља према нивоу образовања

Образовање родитеља	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Средње	15	36.6%
Више/високо	17	41.5%
Мастер/докторске студије	9	22.0%
Укупно	41	100%

Узорак чини и 10 васпитача из ПУ „Полетарац“, Стара Пазова, који учествују у фокус-групном интервјуу. Услов за учешће у интервјуу био је да васпитач има професионално искуство у непосредном раду са децом предшколског узраста и да је спреман да добровољно учествује и подели своја искуства, запажања и ставове о породичним подстицајима развоја предчитачких вештина.

Узорком су обухваћене породице и васпитачи из исте установе, што омогућава анализу сарадње у реалном контексту.

7. Поступак истраживања

Истраживање се реализује према следећим корацима:

1. Припрема инструмената – израда упитника и интервјуа на основу литературе и ученог проблема.
2. Прибављање сагласности – информисање родитеља и васпитача о циљу, анонимности и добровољности учешћа.
3. Прикупљање података – упитници су подељени родитељима, а фокус-групни интервју је реализован са васпитачима.
4. Обрада података – квантитативни подаци анализирани су дескриптивном статистиком, а квалитативни тематском анализом.
5. Интерпретација резултата – резултати су тумачени у односу на теоријски оквир и циљеве истраживања.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

1. Активности које родитељи користе за подстицање ране писмености

Анализа одговора родитеља показује да већина њих редовно укључује читање у свакодневне активности са дететом. Највећи број родитеља чита деци неколико пута недељно (46.3%), док значајан део то чини свакодневно (34.1%). Само 19.5% родитеља чита ретко. Ови подаци указују да укупно 80.4% родитеља релативно често практикује читање, што представља повољан налаз са становишта развоја предчитачких вештина (табела 4). Учестало читање, како истичу Teale & Sulzby (1986), подстиче развој речника, разумевање језика и формирање позитивног односа према књизи.

Ипак, чињеница да готово петина родитеља ретко чита деци указује на потребу за додатном подршком и едукацијом. Ова група родитеља може представљати приоритет у планирању сарадње са породицом, посебно у погледу информисања о значају читања у раном узрасту.

Табела 4. Учесталост читања деци

Учесталост читања	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Свакодневно	14	34.1%
Неколико пута недељно	19	46.3%
Ретко	8	19.5%
Укупно	41	100%

У погледу тога ко најчешће чита детету, резултати показују да мајка има доминантну улогу (73.2%). Отац је укључен у мањој мери (14.6%), док бака, дека и старија деца учествују спорадично (табела 5). Ови налази су у складу са традиционалном поделом улога у породици, али истовремено указују на потребу да се подстакне већа укљученост оба родитеља, јер заједничко учешће може додатно обогатити језичко искуство детета. Савремени приступи васпитању наглашавају значај укључивања оба родитеља, јер заједничко учешће може додатно обогатити дететово искуство и допринети развоју језичких и социјалних компетенција.

Табела 5. Ко најчешће чита детету

Члан породице	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Мајка	30	73.2%
Отац	6	14.6%
Бака/дека	2	4.9%
Старије дете	2	4.9%
Укупно	41	100%

Резултати показују да готово сва деца у узорку имају стални приступ сликовницама и књигама у кућном окружењу (95.1%), што представља изузетно повољан налаз за развој предчитачких вештина.

Само мали број родитеља (4.9%) наводи да је тај приступ делимичан, док ниједан испитаник није навео да дете нема приступ књигама. Ово указује да су материјални услови за развој ране писмености у већини породица задовољени (табела 6).

Међутим, иако је приступ књигама веома висок, овај податак треба тумачити у контексту претходних резултата, који показују да читање није увек свакодневна активност. То указује да само постојање књига у кућном окружењу није довољно, већ је кључан начин на који се оне користе и колико су родитељи активно укључени у заједничко читање.

На основу наведеног може се закључити да у већини породица постоје добри материјални услови за развој предчитачких вештина, али да је неопходно додатно подстицати активну употребу књига кроз свакодневне интеракције између детета и родитеља.

Табела 6. Приступ књигама и сликовницама

Приступ књигама	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Да, увек	39	95.1%
Делимично	2	4.9%
Укупно	41	100%

Резултати показују да је читање сликовница најзаступљенија активност (73.2%), што потврђује претходне налазе о значајној улози читања у породичном окружењу. Ово указује да већина родитеља препознаје читање као основни начин подстицања предчитачких вештина.

Поред читања, релативно су заступљене и активности које подстичу разумевање и развој говора, као што су разговор о сликама (48.8%), препричавање (41.5%) и симболичка игра (41.5%). Ове активности су од великог значаја јер доприносе развоју језичке компетенције, маште и разумевања садржаја.

Са друге стране, језичке игре (24.4%) и песмице и римовање (17.1%) су мање заступљене, иако су веома важне за развој фонолошке свести – једне од кључних компоненти предчитачких вештина. Ово указује на потребу за додатним информисањем родитеља о значају ових активности (табела 7).

Такође, значајан број родитеља користи едукативне дигиталне садржаје (26.8%), што указује на све већу улогу дигиталног окружења у развоју детета. Иако ови садржаји могу бити корисни, важно је да не замене директну интеракцију између родитеља и детета.

Табела 7. Активности за подстицање предчитачких вештина

Активност	Фреквенција (број)	Проценат (%)*
Читање сликовница	30	73.2%
Препричавање	17	41.5%
Разговор о сликама	20	48.8%
Симболичка игра	17	41.5%
Језичке игре	10	24.4%
Песмице и римовање	7	17.1%
Едукативни садржаји	11	26.8%

У целини, резултати показују да већина породица обезбеђује подстицајно окружење за развој ране писмености, али и да постоји простор за унапређење, посебно у области фонолошке свести и редовности читања.

На основу добијених резултата може се закључити да хипотеза Н1 („Највећи број родитеља каже да свакодневно чита детету“) није потврђена. Резултати показују да родитељи најчешће читају деци неколико пута недељно, док мањи број испитаника то чини свакодневно.

2. Ставови васпитача о развоју предчитачких вештина у вртићу

Резултати фокус-групног интервјуа показују да васпитачи имају јасно формиране и професионално утемељене ставове о значају систематског подстицања предчитачких вештина у вртићу. Њихови одговори указују да су свесни да управо предшколска установа има важну улогу у надокнађивању разлика које деца доносе из породичног окружења и у обезбеђивању једнаких могућности за развој ране писмености.

Васпитачи истичу да деца у вртић долазе са веома различитим нивоима предчитачких способности, што директно утиче на њихов приступ раду. Како једна васпитачица наводи: „Деца из породица у којима се више ради са њима долазе са богатијим речником, бољом пажњом и већим интересовањем за књиге.“ Насупрот томе, друга деца показују знатно мање интересовања за књиге и активности које подстичу језички развој. Ове разлике се, према речима васпитача, јасно одражавају на свакодневни рад: „Те разлике се виде у говору, пажњи, фокусу, разумевању приче...“ Овакви одговори показују да васпитачи активно прате развој предчитачких вештина и да су свесни потребе да активности прилагоде индивидуалним могућностима деце.

У погледу сопствене улоге, васпитачи наглашавају да вртић мора да обезбеди богато језичко окружење и континуиране подстицаје за развој говора, пажње и интересовања за књиге. Иако то не формулишу теоријским речником, њихови одговори јасно показују да разумеју значај методичких приступа који подстичу рану писменост. Они истичу да деца највише напредују када се са њима разговара, чита и када се подстичу да препричавају и постављају питања. Ово се види у одговору: „Они родитељи који читају деци и разговарају са њима значајно доприносе развоју говора.“ Иако је реч о поређењу породице и вртића, васпитачи тиме индиректно описују и сопствену праксу, јер управо те активности и сами примењују у групи.

Васпитачи такође наглашавају да је сарадња са породицом важан део њиховог рада, јер без подршке родитеља напредак детета може бити успорен. Они истичу да је сарадња „углавном добра“, али да зависи од ангажовања родитеља: „Неки су увек заинтересовани и активни, а други веома мало.“ Као најделотворније облике сарадње наводе индивидуалне разговоре и радионице, јер омогућавају да родитељи добију

конкретне примере активности које могу да спроводе код куће: „Најбоље функционишу индивидуални разговори и радионице, као и давање конкретних примера активности за рад код куће.“

Када говоре о томе шта би помогло у даљем унапређењу подстицања предчитачких вештина, васпитачи истичу потребу за практичним материјалима и идејама које би родитељи могли лако да примене. Они наводе: „Вртић би могао да понуди брошуре, радионице, примере игара и кратке едукативне материјале.“ Овај одговор показује да васпитачи разумеју да развој предчитачких вештина није ограничен на вртић, већ да захтева континуитет између породичног и институционалног окружења.

У целини, ставови васпитача показују висок ниво професионалне свести о значају ране писмености. Они препознају кључне предчитачке вештине, уочавају индивидуалне разлике међу децом, примењују различите методичке приступе и настоје да ојачају сарадњу са породицама.

На основу резултата може се закључити да је хипотеза Н2 („Највећи број васпитача сматра да породице у различитој мери подстичу развој предчитачких вештина код деце“) потврђена. Одговори васпитача указују на то да препознају разлике у нивоу породичне подршке и њен значај за развој предчитачких компетенција.

3. Процена сарадње васпитача са породицом

Резултати истраживања показују да и родитељи и васпитачи препознају значај сарадње у подстицању предчитачких вештина, али да је та сарадња неуједначена и често недовољно развијена. Анализа података из анкете родитеља и фокус-групног интервјуа са васпитачима открива да постоји општа свест о важности заједничког деловања, али и бројни изазови који утичу на квалитет и континуитет сарадње.

Перспектива родитеља

Резултати показују да је саветовање најтраженији вид подршке (63.4%), што указује да родитељи имају потребу за директним, персонализованим смерницама у раду са децом. Овај налаз је у складу са претходним резултатима, где родитељи наводе

да знају да су предчитачке вештине важне, али нису сигурни на који начин да их подстичу.

Значајан број родитеља издваја и радионице (29.3%) као пожељан облик подршке, што указује на спремност за активно учешће и учење кроз практичан рад. Такође, примери конкретних активности (24.4%) препознају се као важан ресурс, што додатно потврђује потребу за практично оријентисаном подршком.

Мањи број родитеља (19.5%) наводи да им подршка није потребна, што може указивати на већи ниво самопоуздања или већ постојеће компетенције у овој области.

Најмање је заступљена потреба за информативним каналима (4.9%), што указује да родитељи више вреднују директну комуникацију и конкретну помоћ у односу на опште информације (табела 8).

Табела 8. Потребе родитеља за подршком

Вид подршке	Фреквенција (број)	Проценат (%)*
Саветовање	26	63.4%
Радионице	12	29.3%
Примери активности	10	24.4%
Ништа	8	19.5%
Информативни канали	2	4.9%

Резултати показују да највећи број родитеља (48.8%) сматра да их вртић делимично информисао о начинима подстицања предчитачких вештина, док 31.7% испитаника процењује да је информисаност довољна. Са друге стране, 19.5% родитеља сматра да не добија довољно информација (табела 9).

Ови налази указују да, иако постоји одређени ниво комуникације између вртића и породице, она није у потпуности задовољавајућа. Доминирајући одговор „делимично“ указује на то да родитељи препознају напоре вртића, али истовремено очекују више конкретних и систематичних информација.

Посебно је значајно да скоро петина родитеља сматра да није довољно информисана, што указује на постојање комуникацијског јаза између установе и породице. Овај налаз је у складу са претходним резултатима који указују на изражену

потребу родитеља за додатном подршком, нарочито у виду саветовања и практичних смерница.

Упоређујући ове резултате са подацима о потреби за подршком, може се закључити да постоји јасна повезаност: недовољна или делимична информисаност праћена је повећаном потребом за додатним облицима помоћи.

Табела 9. Информисање родитеља од стране вртића

Одговор	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Да	13	31.7%
Делимично	20	48.8%
Не	8	19.5%
Укупно	41	100%

Резултати показују да су индивидуални разговори најпожељнији вид сарадње (73.2%), што указује да родитељи највише вреднују директну, персонализовану комуникацију са васпитачима. Овај налаз је у складу са претходним резултатима који показују да родитељи имају потребу за конкретним саветима и смерницама прилагођеним њиховом детету.

Значајан број родитеља издваја и радионице (48.8%) као пожељан облик сарадње, што указује на спремност за активно учешће и стицање практичних знања. Овај вид сарадње омогућава родитељима да кроз непосредно искуство науче како да подстичу развој предчитачких вештина.

Мањи број родитеља наводи саветовалиште (22.0%), као и игре за кућу (14.6%), што указује на интересовање за додатне облике подршке који могу да се примене у породичном окружењу. Најмање интересовање показано је за видео материјале (7.3%), што потврђује да родитељи више цене непосредну комуникацију у односу на пасивне облике информисања (табела 10).

Табела 10. Видови сарадње

Вид сарадње	Фреквенција (број)	Проценат (%)*
Индивидуални разговори	30	73.2%
Радионице	20	48.8%
Саветовалиште	9	22.0%
Игре за кућу	6	14.6%
Видео материјали	3	7.3%

Упоређујући ове резултате са претходним питањима, уочава се јасна доследност: родитељи показују највећу потребу за директном, конкретном и практично усмереном подршком. Ово потврђује значај партнерског односа између породице и предшколске установе, у којем комуникација и заједничке активности имају кључну улогу.

На основу наведеног може се закључити да је за унапређење сарадње неопходно фокусирати се на индивидуални рад са родитељима и организацију практичних радионица, као и на пружање конкретних идеја које се могу применити у свакодневном животу.

Перспектива васпитача

Према мишљењу васпитача, сарадња са породицама је углавном добра, али варира у зависности од ангажованости родитеља. Док су неки родитељи веома активни и заинтересовани, други показују низак ниво укључености. Васпитачи сарадњу оцењују као углавном позитивну, али неуједначену: „Углавном је добра сарадња, али зависи од ангажовања родитеља.“

Истиче се и: „Неки су увек заинтересовани и активни, а други веома мало.“

Даље, васпитачи сматрају: „Индивидуални разговори и радионице, као и давање конкретних примера активности за рад код куће.“ Као најефикаснији облици сарадње издвајају се индивидуални разговори и радионице, посебно оне које родитељима пружају конкретне смернице за рад са децом код куће.

Ови налази указују да сарадња постоји, али да је потребно њено уједначавање и даље унапређење, посебно кроз практично усмерене облике комуникације. Потврђују значај партнерског односа између породице и вртића, који се у литератури препознаје као један од кључних фактора у развоју ране писмености (Kamenov, 2006).

Анализа одговора показује да васпитачи једногласно препознају породицу као кључни фактор у развоју предчитачких вештина. Породица се посматра као прво и најзначајније окружење у којем дете стиче искуства са говором, језиком и књигом. Васпитачи јасно наглашавају централну улогу породице: „Породица има кључну улогу јер у њој дете остварује прве контакте са говором, језиком, књигом.“

Посебно се истиче значај родитеља који читају деци и активно комуницирају са њима, јер такве активности директно доприносе развоју говора и језичких компетенција. Као позитивне праксе издваја се: „Они родитељи који читају деци и разговарају са њима значајно доприносе развоју говора.“

Ови налази потврђују теоријске ставове да се основа ране писмености формира у породичном контексту кроз свакодневне интеракције и језичке активности (Bruner, 1983).

С друге стране, васпитачи указују и на одређене недостатке у породичним подстицајима, међу којима се издвајају недостатак времена, недовољна информисаност родитеља и прекомерна употреба дигиталних уређаја: „Недостатак времена, недовољна информисаност и превелика употреба телефона и телевизије.“ Ови фактори могу негативно утицати на развој језика и пажње, што је у складу са савременим истраживањима о утицају дигиталног окружења на рани развој.

Одговори указују да, иако родитељи препознају значај развоја предчитачких вештина, постоје конкретне препреке које утичу на квалитет подстицаја у породичном окружењу. Посебно се издваја утицај дигиталних медија као савремени изазов.

На основу добијених резултата може се закључити да је хипотеза Н3 („Васпитачи и родитељи оцењују сарадњу у области развоја предчитачких вештина као недовољну“) делимично потврђена. Испитаници препознају значај сарадње, али указују и на потребу за њеним даљим унапређењем. Ови резултати потврђују да је сарадња важан, али осетљив сегмент који захтева континуирано унапређивање како би се обезбедили оптимални услови за развој предчитачких вештина код деце.

4. Утицај породичног окружења на развијеност предчитачких вештина

Резултати истраживања јасно показују да породично окружење има значајан утицај на развијеност предчитачких вештина код деце. И подаци анкете родитеља и одговори васпитача указују на то да деца која одрастају у језички подстицајном окружењу — у коме се чита, разговара, игра и подстиче радозналост — показују развијеније способности у областима као што су речник, пажња, разумевање приче и интересовање за књиге.

Перспектива родитеља

Резултати показују да већина деце препознаје своје име у писаном облику (78.0%), што представља важан показатељ развијености раних предчитачких вештина.

Препознавање сопственог имена сматра се једним од првих корака у развоју писмености, јер дете почиње да повезује писани знак са значењем.

Мањи број деце делимично препознаје своје име (7.3%), што указује да се ова вештина постепено развија, док 14.6% деце не препознаје своје име, што може бити повезано са узрастом или мањим степеном изложености писаном материјалу (табела 11).

Табела 11. Дете препознаје своје име

Одговор	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Да	32	78.0%
Делимично	3	7.3%
Не	6	14.6%
Укупно	41	100%

Ови резултати су у складу са претходним налазима који показују да већина деце има приступ књигама и да родитељи често читају, што доприноси развоју основних елемената писмености. Истовремено, присуство деце која не препознају своје име указује на потребу за додатним подстицајем у појединим породицама.

Резултати показују да нешто више од половине деце препознаје појединачна слова (53.7%), што указује на развијеност једне од кључних предчитачких вештина. Ова способност представља важан корак ка усвајању читања, јер подразумева повезивање графема са њиховим значењем и звуком.

Значајан број деце делимично препознаје слова (24.4%), што указује да се ова вештина још увек развија и да је у процесу усвајања. Истовремено, 22.0% деце не препознаје слова, што може бити повезано са млађим узрастом или недовољним излагањем активностима које подстичу ову способност (табела 12).

Табела 12. Дете непознаје појединачна слова

Одговор	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Да	22	53.7%
Делимично	10	24.4%
Не	9	22.0%
Укупно	41	100%

Упоредјујући ове резултате са претходним питањем (препознавање сопственог имена), уочава се да је већи број деце способан да препозна своје име него појединачна слова. Овај налаз је очекиван, јер деца најпре усвајају целину (сопствено име као значајан симбол), а тек потом анализирају појединачне елементе (слова).

Ови резултати указују да је код већине деце започет процес развоја предчитачких вештина, али да је неопходно даље систематско подстицање, посебно кроз активности као што су језичке игре, римовање и препознавање слова у свакодневном окружењу.

Перспектива васпитача

Одговори васпитача снажно потврђују налазе анкете родитеља. Васпитачи истичу да деца у вртић долазе са веома различитим нивоима предчитачких способности, што директно повезују са породичним окружењем. Једна васпитачица наводи: „Деца из породица у којима се више ради са њима долазе са богатијим речником, бољом пажњом и већим интересовањем за књиге.“

Овај одговор јасно указује да деца која имају редовне језичке подстицаје код куће показују развијеније предчитачке вештине. Насупрот томе, деца која немају такве подстицаје често показују мање интересовања за књиге и имају потешкоће у областима као што су пажња, разумевање приче и језичка експресија. Васпитачи истичу: „Нека деца препознају слова и воле књиге, док друга деца немају уопште интересовања.“

Ово указује на значајне разлике које се могу приписати породичним праксама.

Васпитачи такође наглашавају да се разлике у породичним подстицајима јасно виде у свакодневном раду: „Те разлике се виде у говору, пажњи, фокусу, разумевању приче...“

Ови одговори потврђују да породично окружење има директан утицај на развој предчитачких способности и да вртић често мора да надокнађује недостатке у језичкој стимулацији.

На питање како породице најчешће подстичу развој предчитачких вештина, васпитачи истичу: „Најчешће кроз читање сликовница, књига и гледање разних едукативних садржаја.“ Овај одговор указује да васпитачи препознају читање као доминантну активност у породичном окружењу, али и да уочавају све већу улогу дигиталних садржаја. Резултати показују да васпитачи препознају читање

сликовница, књига и коришћење едукативних садржаја као најчешће облике подстицања предчитачких вештина у породичном окружењу.

Када се упореде подаци родитеља и васпитача, уочава се јасна повезаност између породичних пракси и развијености предчитачких вештина. Деца која имају редовне језичке подстицаје — читање, разговор, симболичку игру — показују развијенији речник, бољу пажњу и веће интересовање за књиге. Насупрот томе, деца која немају редовне подстицаје често имају потешкоће у областима које су кључне за касније читање и писање.

Резултати истраживања јасно показују да породично окружење има снажан утицај на развијеност предчитачких вештина. Деца која одрастају у језички богатом и подстицајном окружењу показују развијеније способности у областима које су кључне за касније читање и писање. Насупрот томе, деца која немају редовне језичке подстицаје често имају потешкоће у развоју фонолошке свести, пажње и разумевања приче. Ови налази потврђују хипотезу да је породично окружење један од најважнијих фактора у развоју предчитачких вештина и указују на потребу за јачањем сарадње породице и вртића како би се обезбедили једнаки услови за све деце.

На основу резултата може се закључити да је хипотеза Н4 („Највећи број васпитача сматра да подстицајно породично окружење утиче на развијеност предчитачких вештина“) потврђена. Васпитачи истичу да породично окружење има значајну улогу у развоју ране писмености и предчитачких компетенција.

5. Изазови и потребе родитеља и васпитача у развоју предчитачких вештина

Резултати истраживања показују да и родитељи и васпитачи имају јасно изражене потребе у области подстицања предчитачких вештина, али да се те потребе разликују у складу са њиховим улогама, могућностима и нивоом стручности. Анализа података из анкете родитеља и фокус-групног интервјуа са васпитачима открива да обе групе препознају значај ране писмености, али истичу да им је потребна додатна подршка како би овај процес био ефикаснији и континуиран.

Потребе родитеља

Резултати показују да огромна већина родитеља (90.0%) сматра да су предчитачке вештине веома важне за касније овладавање читањем. Овај налаз указује на висок ниво свести родитеља о значају раног развоја језичких и предчитачких способности.

Само мали број родитеља сматра да су ове вештине делимично (7.5%) или умерено важне (2.5%), што указује да готово не постоји неслагање у погледу значаја ове области (табела 13).

Табела 13. Став родитеља о значају развоја предчитачких вештина

Одговор	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Веома важне	36	90.0%
Умерено важне	1	2.5%
Делимично важне	3	7.5%
Укупно	40	100%

Овај резултат је посебно значајан када се упореди са претходним налазима, који показују да читање није увек свакодневна активност, као и да нису све активности подједнако заступљене. То указује на постојање извесног несагласја између ставова и праксе – родитељи препознају значај предчитачких вештина, али их не подстичу увек у довољној мери.

На основу наведеног може се закључити да постоји добра основа за сарадњу са родитељима, јер је свест о значају већ формирана. Задатак предшколске установе је да ту свест додатно унапреди кроз пружање конкретних смерница и практичних активности које родитељи могу применити у свакодневном раду са дететом.

Резултати показују да више од половине родитеља (51.2%) сматра да је њихова породица делимично укључена у подстицање развоја предчитачких вештина, док 41.5% испитаника процењује да је довољно укључена. Мањи број родитеља (7.3%) сматра да није довољно укључен (табела 14).

Табела 14. Укљученост породице у развој предчитачких вештина

Одговор	Фреквенција (број)	Проценат (%)
Да	17	41.5%
Делимично	21	51.2%
Не	3	7.3%
Укупно	41	100%

Ови налази указују да, иако значајан број родитеља препознаје сопствену улогу у развоју предчитачких вештина, већина ипак уочава простор за унапређење свог ангажовања. Посебно је значајно што је најзаступљенији одговор управо „делимично“, што указује на самокритичност родитеља и свест о томе да постоје могућности за квалитетнији и интензивнији рад са децом.

Упоређујући овај налаз са претходним резултатима (висок проценат родитеља који сматрају да су предчитачке вештине веома важне), уочава се извесно неслагање између ставова и праксе. Родитељи препознају значај, али истовремено процењују да њихова укљученост није у потпуности на задовољавајућем нивоу.

Ови налази су у складу са одговорима васпитача, који такође истичу да родитељима недостаје практична подршка. Савремени ритам живота, радне обавезе и присутност дигиталних медија утичу на то да се активности које подстичу предчитачке вештине не спроводе редовно, што је у складу са резултатима интервјуисања васпитача који наводе: „Недостатак времена, недовољна информисаност и превелика употреба телефона и телевизије.“

Васпитачи процењују да већина родитеља препознаје значај развоја предчитачких вештина, али да нема довољно знања о конкретним начинима њиховог подстицања. На питање шта је родитељима најпотребније, издваја се: „Конкретни примери активности које могу да реализују.“ Као најзначајнија потреба родитеља издваја се потреба за конкретним примерима активности које могу применити у свакодневном животу. Овај налаз указује на јаз између теоријског разумевања значаја ране писмености и практичне примене, што представља важан изазов у васпитно-образовној пракси.

Такође се истиче: „Већина родитеља зна да је то важно, али не зна како да то примени у пракси.“ Ови одговори указују на постојање јаза између свести о значају предчитачких вештина и практичне примене. Родитељима је потребна конкретна,

јасна и примењива подршка, што представља важан задатак за васпитно-образовну праксу.

Потребе васпитача

Васпитачи истичу потребу за већом укљученошћу родитеља и за континуитетом између породичног и вртићког окружења. Они наглашавају да је њихов рад често ограничен тиме што деца код куће не добијају довољно подстицаја, што доводи до значајних разлика у развијености предчитачких вештина. Због тога васпитачи сматрају да родитељи треба да добију више подршке, смерница и материјала.

Као најважније потребе васпитача издвајају се:

- већа сарадња са породицама,
- редовнија комуникација,
- веће учешће родитеља у практичним активностима,
- подршка установе у виду материјала, радионица и едукативних програма.

Васпитачи истичу да би им у раду значило када би родитељи били више укључени у активности које подстичу рану писменост, јер би то омогућило континуитет између вртића и куће. Како једна васпитачица наводи: „Чешћа комуникација и укључивање родитеља у практичне активности.“

Осим тога, васпитачи сматрају да би вртић требало да обезбеди више материјала и ресурса који би били доступни родитељима. У интервјуу се наводи: „Вртић би могао да понуди брошуре, радионице, примере игара и кратке едукативне материјале.“

Када се упореде потребе родитеља и васпитача, уочава се да обе групе имају заједнички циљ — подстицање развоја предчитачких вештина — али да им је потребна подршка у различитим областима. Родитељима недостају знање, време и конкретни примери, док васпитачима недостаје већа укљученост родитеља и подршка установе у креирању материјала и активности.

Обе групе истичу потребу за:

- конкретним примерима активности,
- једноставним материјалима,
- радионицама и саветовањем,
- редовнијом комуникацијом,
- заједничким активностима породице и вртића.

Ови резултати указују да је за унапређење подстицања предчитачких вештина неопходан заједнички приступ, у којем ће и родитељи и васпитачи добити подршку која им је потребна.

На основу добијених резултата може се закључити да је хипотеза Н5 („Васпитачи и родитељи у подстицању развоја предчитачких вештина као највећи изазов виде недовољну информисаност“) делимично потврђена. Поред недовољне информисаности, испитаници су издвојили и друге изазове, као што су недостатак времена, недовољно заједничких активности и потреба за већом подршком породицама.

На основу резултата истраживања може се закључити да је општа хипотеза Н0 потврђена. Добијени резултати указују да сарадња породице и предшколске установе има значајан утицај на развој предчитачких вештина код деце, што се огледа у значају породичног окружења, заједничких активности и континуиране сарадње родитеља и васпитача.

6. Унапређење васпитно-образовног рада на основу резултата истраживања

Резултати спроведеног истраживања указали су на висок степен свести родитеља и васпитача о значају развоја предчитачких вештина код деце предшколског узраста, али су истовремено указали и на потребу за систематичнијом сарадњом породице и предшколске установе у овој области. Уочено је да родитељи препознају значај читања и језичке стимулације, али да им је потребна додатна подршка у осмишљавању активности које подстичу рану писменост. Васпитачи су, са друге стране, истакли значај сарадње са породицом и потребу за разменом примера добре праксе који би допринели јачању партнерских односа и континуитету у подстицању предчитачких вештина.

Полазећи од добијених резултата, у оквиру предшколске установе организована је хоризонтална размена на нивоу објекта, са циљем да се васпитачи упознају са резултатима истраживања, размотре уочени изазови и заједнички предложе мере за унапређивање праксе. Током стручног састанка анализирани су добијени подаци, размењена искуства из различитих васпитних група и идентификоване активности

које могу допринети развоју предчитачких вештина и јачању сарадње са породицом (слика 1).

Слика 1. Хоризонтална размена на нивоу објекта

На основу дискусије и закључака хоризонталне размене израђен је Акциони план за унапређивање развоја предчитачких вештина, који је усвојен на нивоу објекта (слика 2). Акциони план обухватао је следеће мере:

- јачање сарадње са породицом кроз радионице и тематске сусрете;
- увођење активности породичног читања;
- обогаћивање просторних целина материјалима који подстичу рану писменост;
- размену добре праксе међу васпитачима;
- укључивање локалне заједнице у активности промоције читања;
- континуирано праћење развоја предчитачких вештина код деце.

Слика 2. Израада акционог плана на нивоу објекта

Као резултат ових активности покренут је пројекат под називом „Читамо заједно“, чији је основни циљ био унапређивање предчитачких вештина кроз партнерство породице и вртића. Пројекат је реализован током маја и јуна и обухватио је децу, родитеље и васпитаче (слика 3).

Слика 3. Родитељи читају деци

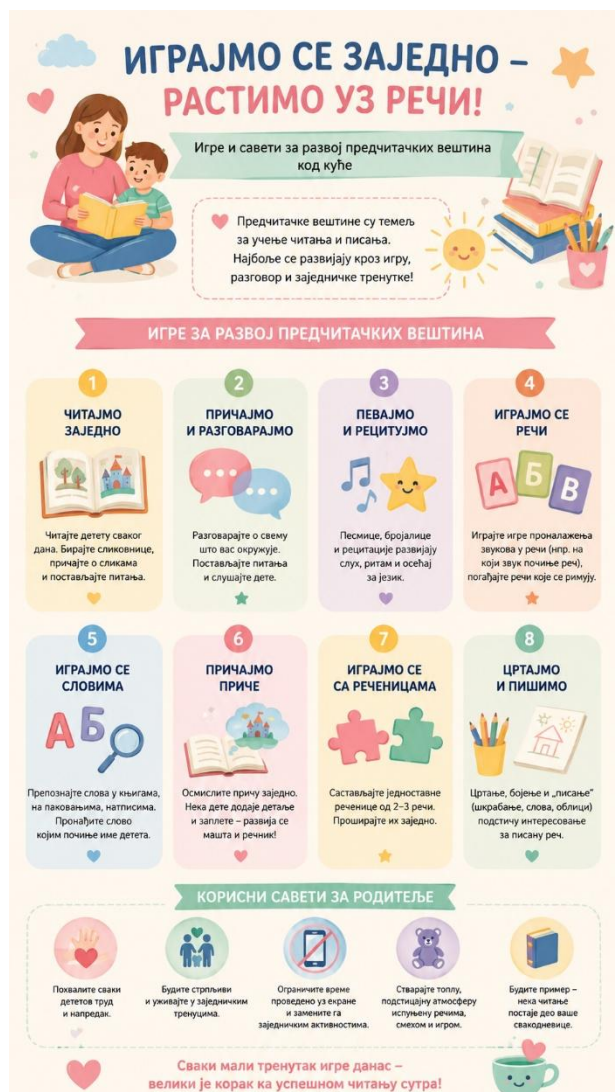
У оквиру пројекта организоване су бројне активности. Формиран је „Породични читалачки кутак“ у свакој васпитној групи, где су родитељи и деца могли да позајмљују сликовнице и књиге за заједничко читање код куће. Уведена је активност „Књига викенда“, током које је једно дете сваког викенда носило одабрану књигу

кући, читало је са члановима породице и након тога са вршњацима делило своје утиске (слика 4).

Слика 4. Читалачки кутак и књига викенда

Поред тога, реализоване су радионице за родитеље на тему значаја ране писмености и начина подстицања предчитачких вештина у свакодневним породичним ситуацијама. Родитељима су представљени примери активности које не захтевају посебна материјална средства, већ се могу реализовати кроз разговор, игру, читање сликовница, препричавање догађаја, рецитовање бројалица и драматизацију прича. Креиран је и одштампан флајер, који је подељен родитељима, како би им олакшао рад код куће на развоју предчитачких вештина (слика 5 и 6).

Слика 5. Прва страна флајера

Слика 6. Друга страна флајера

Пројекат је обухватио и активности у локалној заједници, укључујући посете библиотеци и сусрете са децим писцима. На овај начин деци су омогућена непосредна искуства са књигом и развијање позитивног односа према читању (слика 7).

Слика 7. Дружење у библиотеци

Током реализације пројекта васпитачи су континуирано размењивали искуства и примере добре праксе на нивоу објекта, што је допринело уједначавању приступа развоју предчитачких вештина и јачању професионалних компетенција запослених.

Евалуација реализованих активности показала је повећано интересовање деце за књиге, чешће укључивање родитеља у активности читања код куће и већу информисаност родитеља о значају предчитачких вештина. Такође, васпитачи су проценили да је сарадња са породицом постала интензивнија и садржајнија, што је допринело квалитетнијем праћењу и подстицању развоја деце. Креиран је плакат, инфографик, за хол вртића, који подсећа на значај развоја предчитачких вештина и значај сарадње родитеља и вртића на њиховом развоју (слика 8).

Слика 8. Плакат „Предчитачке вештине, темељ за успешно читање и учење!“ за хол вртића

На основу наведеног може се закључити да резултати истраживања имају значајну практичну вредност и да могу послужити као основа за креирање конкретних мера усмерених ка унапређивању васпитно-образовне праксе. Реализација хоризонталне размене, израда акционог плана и покретање пројекта „Читамо заједно“ представљају пример како резултати истраживања могу бити непосредно примењени у пракси ради стварања подстицајног окружења за развој предчитачких вештина и јачања партнерства породице и предшколске установе.

ЗАКЉУЧАК

Развијање предчитачких вештина у раном детињству представља темељ целокупног каснијег школског постигнућа и читалачке компетенције. У раду је показано да кључне предчитачке вештине – фонолошка свест, развој речника, разумевање приче и наратива, усмерена пажња и визуелна дискриминација – не настају спонтано и изоловано, већ се формирају у динамичној интеракцији детета са породицом, вртићем и ширим социјалним окружењем. Како истичу Николић и Миленковић (2019), „правилан говорно-језички развој представља предуслов за развој предвештина читања, а фонолошка свест једну од круцијалних предвештина читања“, што потврђује да је рана језичка стимулација неодвојива од каснијег успешног описмењавања.

Породица се у раду препознаје као примарно и незаменљиво окружење за развој предчитачких вештина. Кроз свакодневне рутине, разговор, игру, песмице, риме и читање наглас, родитељи стварају језички богато окружење у коме дете постепено усваја нове речи, развија фонолошку свест и гради интересовање за књиге. Резултати теоријских сазнања и налази овог истраживања потврђују значај подстицајног породичног окружења.

Вртић, као институционални контекст, допуњује и проширује породично окружење кроз планске, методички осмишљене активности. Васпитач, у улози модела, организује структуриране језичке игре, активности риме и ритма, сегментацију речи, драматизацију и симболичку игру, чиме систематски подстиче развој фонолошке свести, речника и наративне компетенције. У раду се наглашава да васпитач има кључну улогу у моделирању језичких активности и стварању подстицајне атмосфере у групи, у којој се дете осећа сигурно да говори, поставља питања, препричава и ствара сопствене приче.

Посебно место у раду заузима питање сарадње породице и вртића. Истакнуто је да партнерство између родитеља и васпитача представља неопходан услов за континуитет у подршци развоју предчитачких вештина. Резултати истраживања показују да и родитељи и васпитачи препознају значај сарадње у подстицању развоја предчитачких вештина, али истовремено указују да постоји простор за њено даље

унапређење кроз чешћу комуникацију, заједничке активности и различите облике стручне подршке родитељима.

Резултати теоријске анализе и истраживачког дела указују да је неопходно да се у пракси још више оснажују и родитељи и васпитачи за препознавање и подстицање предчитачких вештина. То подразумева континуирану едукацију, размену примера добре праксе и развој програма који ће бити прилагођени реалним потребама породица и предшколских установа. Посебан изазов представља савремено дигитално окружење, које може бити и подстицај и препрека развоју језика и предчитачких вештина, у зависности од начина на који се користи. Зато је важно да и родитељи и васпитачи развијају критички однос према дигиталним садржајима и да их користе као допуну, а не замену за живу, дијалошку интеракцију са дететом.

Добијени резултати у највећој мери потврђују постављену општу хипотезу истраживања, према којој сарадња породице и предшколске установе има значајан утицај на развој предчитачких вештина код деце. Поједине посебне хипотезе потврђене су у потпуности, док су неке потврђене делимично, што указује на сложеност процеса развоја предчитачких компетенција и потребу за даљим унапређивањем сарадње породице и вртића.

У целини посматрано, резултати теоријске анализе и спроведеног истраживања показују да развој предчитачких вештина није задатак једног система, једне институције или једне особе, већ заједничка одговорност породице, вртића и шире заједнице.

ЛИТЕРАТУРА

- Berk, L. E. (2013). *Child development* (9th ed.). Pearson Education.
- Bruner, J. S. (1983). *Child's talk: Learning to use language*. Norton.
- Bus, A. G., Van IJzendoorn, M. H., & Pellegrini, A. D. (1995). Joint book reading makes for success in learning to read: A meta-analysis on intergenerational transmission of literacy. *Review of Educational Research*, 65(1), 1–21.
<https://doi.org/10.3102/00346543065001001>
- Golubović, S., Ječmenica, N., Jovanović Simić, N., & Petrović Lazić, M. (2019). Artikulacione i fonološke sposobnosti dece uzrasta od pet do sedam godina. *Nastava i vaspitanje*, 68(2), 265–283. <https://doi.org/10.5937/nasvas1902265G>
- Ivić, I., Pešikan, A., & Antić, S. (2001). *Aktivno učenje*. Institut za psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Joksimović, N. M. (2023). Čula, reči i značenje: Uticaj morfoloških i semantičkih odlika reči na definisanje njihovog značenja. *Metodička teorija i praksa*, 26, 9–22.
- Kamenov, E. (2006). *Predškolska pedagogija*. Zavod za udžbenike.
- Kojević, N. (2023). Dečji narativi na osnovu različitih medija – uporedni pristup. *Metodička teorija i praksa*, 26, 49–61.
- Kostić, Đ., & Vladislavljević, S. (1995). *Govor i jezik deteta u razvoju*. Institut za eksperimentalnu fonetiku i patologiju govora „Đorđe Kostić“.
- Mićić, V., Vukomanović Rastegorac, V., & Janković, Đ. (Eds.). (2023). *Podsticanje razvoja govora predškolske dece (iz ugla vaspitača sa prvim radnim iskustvima)*. *Metodička teorija i praksa*, 26. Zajednica učiteljskih fakulteta Srbije.
- Nikolić, M., Milenković, S. (2019). Predlog programa za podsticanje razvoja predveština čitanja u predškolskoj ustanovi, *Inovacije u nastavi*, Vol. 32 (1), 125–138. DOI: 0.5937/inovacije1901125N
- Perišić, S., Minić, V. (2025). Fonološka svesnost kod dece – perspektiva vaspitača i učitelja. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*, LV (2) / 2025, str. 393–405.

- Petrović, J., & Joksimović, S. (2014). Razvoj čitalačkih navika u ranom detinjstvu. *Pedagogija*, 69(3), 389–402.
- Pijaže, Ž. (1978). *Psihologija deteta*. Beograd: Nolit.
- Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2007). Research on attention networks as a model for the integration of psychological science. *Annual Review of Psychology*, 58, 1–23.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085516>
- Šegrt, T. (2023). Struktura narativnog iskaza kod dece predškolskog uzrasta. *Metodička teorija i praksa*, 26, 36–48.
- Snow, C. E. (2006). What counts as literacy in early childhood? In D. K. Dickinson & S. B. Neuman (Eds.), *Handbook of early literacy research* (Vol. 2, pp. 274–294). Guilford Press.
- Stanković, M. (2010). Simbolička igra i razvoj jezičkih i socijalnih veština u predškolskom uzrastu. *Nastava i vaspitanje*, 59(2), 45–56.
- Teale, W. H., & Sulzby, E. (1986). *Emergent literacy: Writing and reading*. Ablex.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Упитник о породичним активностима и подршци развоју предчитачких вештина

Поштовани родитељи,

Намена овог упитника је прикупљање података о породичним праксама, навикама, ставовима и потребама родитеља у области подстицања предчитачких вештина. Анкета је анонимна.

Унапред хвала!

I Општи подаци

1. Узраст детета:
 - ☐ 3 године
 - ☐ 4 године
 - ☐ 5 година
 - ☐ 6 година
2. Пол детета:
 - ☐ М
 - ☐ Ж
3. Образовање родитеља који попуњава упитник:
 - ☐ Основно
 - ☐ Средње
 - ☐ Више/високо
 - ☐ Мастер/докторске студије

II Породичне активности које подстичу предчитачке вештине

4. Колико често читате детету?
 - ☐ Свакодневно
 - ☐ Неколико пута недељно
 - ☐ Једном недељно
 - ☐ Ретко
 - ☐ Никада
5. Ко најчешће чита детету?
 - ☐ Мајка
 - ☐ Отац
 - ☐ Баба/деда

- ☐ Старије дете
- ☐ Нико
- 6. Да ли дете има приступ сликовницама и књигама код куће?
 - ☐ Да, увек
 - ☐ Делимично
 - ☐ Не
- 7. Које активности најчешће реализујете са дететом? (можете означити више одговора)
 - ☐ Читање сликовница
 - ☐ Препричавање
 - ☐ Песмице и римовање
 - ☐ Језичке игре (асоцијације, риме, гласови)
 - ☐ Симболичка игра
 - ☐ Разговор о сликама
 - ☐ Гледање едукативних садржаја
 - ☐ Друго: _____
- 8. Да ли дете препознаје своје име у писаном облику?
 - ☐ Да
 - ☐ Делимично
 - ☐ Не
- 9. Да ли дете препознаје поједина слова?
 - ☐ Да
 - ☐ Делимично
 - ☐ Не

III Ставови родитеља о предчитачким вештинама

- 10. Колико су, по Вашем мишљењу, важне предчитачке вештине за касније читање?
 - ☐ Веома важне
 - ☐ Умерено важне
 - ☐ Делимично важне
 - ☐ Нису важне
- 11. Да ли сматрате да је Ваша породица довољно укључена у подстицање предчитачких вештина?
 - ☐ Да
 - ☐ Делимично
 - ☐ Не
- 12. Да ли Вам је потребна додатна подршка у виду:
 - ☐ Информативних материјала
 - ☐ Примера активности
 - ☐ Радионица са васпитачима
 - ☐ Саветовања
 - ☐ Ништа од наведеног

IV Сарадња са вртићем

13. Да ли Вас вртић довољно информише о томе како да подстичете предчитачке вештине?
- ☐ Да
 - ☐ Делимично
 - ☐ Не
14. Који вид сарадње би Вам највише значио?
- ☐ Практичне радионице
 - ☐ Примери игара за кућу
 - ☐ Саветовалиште

Прилог 2: Структурирани фокус-групни интервју са васпитачима

I Перцепција васпитача о породичним праксама

1. Како, из вашег угла, породице најчешће подстичу развој предчитачких вештина?
2. На основу вашег искуства, шта деца „доносе из породице“ када је реч о предчитачким вештинама?

II Уочене разлике у породичним подстицајима

3. Да ли примећујете разлике између деце у групи које су повезане са породичним окружењем?
4. Како се ове разлике одражавају на развој предчитачких вештина?

III Ставови васпитача о улози породице

5. Како видите улогу породице у развоју предчитачких вештина?
6. Шта сматрате да родитељи најбоље раде у овој области?
7. Где најчешће уочавате недостатке или празнине у породичним подстицајима?

IV Потребе родитеља из угла васпитача

8. Шта мислите да је родитељима најпотребније како би боље подржали развој предчитачких вештина?
9. Како процењујете њихову информисаност о значају предчитачких вештина?

V Сарадња породице и вртића

10. Како оцењујете тренутну сарадњу са породицама у области развоја предчитачких вештина?
11. Који облици сарадње су се показали најделотворнијим?
12. Шта би, по вашем мишљењу, могло да унапреди сарадњу са породицама?

VI Предлози васпитача за унапређење породичних подстицаја

13. Које активности или материјале би вртић могао да понуди родитељима?
14. Шта би, по вашем мишљењу, највише помогло родитељима да подстичу предчитачке вештине код куће?